

УДК316.7+327.2

DOI 10.32461/2226-0285.2.2022.270540

Цитування:

Поплавська М. В. Культурна дипломатія: трансформація дефініції поняття в контексті еволюції світової спільноти (1930-ті – початок 2020-х рр.). *Культура і сучасність* : альманах. 2022. № 2. С. 30–35.

Poplavska M. (2022). Cultural Diplomacy: Transformation of Concept Definition in the Context of World Community Evolution (1930s – Early 2020s). *Kultura i suchasnist: almanakh*, 2, 30–35 [in Ukrainian].

Поплавська Мирослава Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент
Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-3765-1686>
poplavskaya.mira@gmail.com

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ (1930-ті – початок 2020-х рр.)

Мета статті – виявити змістову сутність поняття «культурна дипломатія» на сучасному етапі та простежити трансформації його дефініції в контексті розвитку світової спільноти протягом ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. **Методологія дослідження.** Застосовано метод термінологічного аналізу, метод інтерпретації та операціоналізації понять – для забезпечення осмислення змістової сутності поняття «культурна дипломатія», метод історико-культурного аналізу – для розгляду дефініційних трансформацій, що відбувалися протягом 1930-х – на початку 2020-х рр. у контексті розвитку світової спільноти та міжнародних відносин, а також метод системного аналізу – для виявлення специфіки феномену «культурна дипломатія» на сучасному етапі. **Наукова новизна.** Досліджено дефініцію поняття «культурна дипломатія» в історичній ретроспективі та на сучасному етапі; розглянуто й проаналізовано розвиток і трансформацію поняття в контексті специфіки еволюціонування світової спільноти; запропоновано власне визначення поняття «культурна дипломатія». **Висновки.** Культурна дипломатія безпосередньо пов'язана з використанням культури як об'єкта й засобу досягнення основоположних цілей зовнішньої політики держави, створення сприятливого образу країни, популяризації культури та мови. На сучасному етапі, в умовах глобалізаційних процесів взаємозалежного світу, у якому поширення інформаційно-комунікаційних технологій сприяє спілкуванню людей з різних країн, культурна дипломатія є надважливим аспектом для забезпечення міжнародного миру та стабільності. У контексті специфіки сучасного стану й тенденцій розвитку міжнародних відносин культурна дипломатія постає як напрям зовнішньої політики, що здійснюють національні держави у взаємодії з державними та / або приватними суб'єктами з метою поширення культури цієї країни за кордоном, а також розробки міжнародної культурної політики з метою культурного обміну та співробітництва між різними міжнародними суб'єктами – державами, міжнародними організаціями й окремими особами.

Ключові слова: культурна дипломатія, міжнародні відносини, світова спільнота, трансформація поняття.

Poplavska Myroslava, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts
Cultural Diplomacy: Transformation of Concept Definition in the Context of World Community Evolution (1930s – Early 2020s)

The purpose of the article is to reveal the essence of the «cultural diplomacy» concept at the current stage and trace the transformations of its definition in the context of the world community development during the 20th and first decades of the 21st century. **Research methodology.** The method of terminological analysis, the method of interpretation and operationalisation of concepts have been applied to ensure the understanding of the content essence of the «cultural diplomacy» concept. The method of historical and cultural analysis has enabled considering the definitional transformations that took place during the 1930s – early 2020s in the context of the development of the world community and international relations, as well as the method of systemic analysis to identify the specifics of the phenomenon of «cultural diplomacy» at the current stage. **Scientific novelty.** The definition of the «cultural diplomacy» concept has been studied in historical retrospect and at the present stage; considered and analysed the development and transformation of the concept in the context of the specifics of the evolution of the world community; a proper definition of the concept of «cultural diplomacy» is proposed. **Conclusions.** Cultural diplomacy is directly related to the use of culture as an object and means of achieving the fundamental goals of the state's foreign policy, creating a favorable image of the country,

popularising culture and language. At the current stage, in the conditions of globalisation processes of an interdependent world, in which the spread of information and communication technologies facilitates communication between people from different countries, cultural diplomacy is an extremely important aspect for ensuring international peace and stability. In the context of the specifics of the current state and development trends of international relations, cultural diplomacy is considered as a direction of foreign policy carried out by national states in cooperation with state and/or private entities with the aim of spreading the culture of this country abroad, as well as the development of international cultural policy with the aim of cultural exchange and cooperation between various international subjects – states, international organisations, and individuals.

Key words: cultural diplomacy, international relations, world community, transformation of the concept.

Актуальність дослідження. Культура є важливою частиною сучасного міжнародного порядку денного та потенційною сферою діяльності зовнішньої політики засобами посилення культурної дипломатії в усіх країнах. Культурна дипломатія постає як практика, що належить до міжнародних культурних відносин і реалізується відповідно до специфіки внутрішньо та зовнішньополітичних пріоритетів національних держав; як один з найбільш ефективних та значущих засобів реалізації зовнішньополітичних стратегій будь-якої держави, яка претендує на значущу роль в системі сучасних міжнародних відносин. Водночас, незважаючи на важливість цього феномену в теорії і практиці різноманітних сучасних міжнародних політичних, суспільних, культурно-мистецьких та інших практик, у науковій літературі відсутнє єдине загальноприйняте визначення поняття «культурна дипломатія», що актуалізує дослідження його дефініції в історичній ретроспективі й на сучасному етапі.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує наявність стійкого наукового інтересу вітчизняних науковців до різноманітних аспектів проблематики культурної дипломатії – від виявлення її місця і ролі в зовнішньополітичному напрямі діяльності України (Н. Мусієнко) [2] до висвітлення особливостей розвитку культурної дипломатії в сучасних умовах (Г. Лучишин, А. Гончарук) [1], її правового виміру (О. Стасевська, І. Маланчук та ін.) [4] та ін. Кожен із зазначених українських науковців аналізує деякі аспекти виникнення та розвитку поняття «культурна дипломатія», проте, незважаючи на широке його використання в теоретичному дискурсі, воно й досі не отримало належного висвітлення.

Мета статті – виявити змістову сутність поняття «культурна дипломатія» на сучасному етапі та простежити трансформації його дефініції в контексті розвитку світової спільноти протягом ХХ – перших десятиліть ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Дослідження культури та міжнародних відносин, на перетині яких перебуває культурна дипломатія, передбачає відображення трансверсальності, міждисциплінарності та мультидисциплінарності цих галузей. На думку закордонних дослідників, культура конструюється, поширюється, асимілюється, засвоюється та реконфігурується засобами обміну знаннями, практиками, дискурсами та баченнями, тобто через діалог і контакт між різними народами. Отже, культура не обмежується політичними та географічними кордонами. І саме в цій перспективі наявність обміну конфігурується як необхідне для динамічного характеру культури [9, 15].

Культурна дипломатія – пропаганда серед закордонної громадськості іміджу та політики своєї країни – є одним із найдавніших напрямів організованої діяльності людини, хоча сам термін виник лише у ХХ ст. На сучасному етапі всі розвинуті країни і більшість країн, що розвиваються, надають культурній дипломатії особливого значення – активно, цілеспрямовано й успішно здійснюють її по всьому світу.

У широкому розумінні культурну дипломатію трактують як практику, що належить до міжнародних культурних відносин і перебуває під відповідальністю різних держав [9, 22]. У цьому сенсі культурні зв'язки на світовому рівні, на додаток до культурної дипломатії, яку здійснюють або підтримують країни, передбачають інші форми культурного, інтелектуального, наукового, комунікаційного, комерційного, релігійного, туристичного обміну та ін. Закордонний дослідник Д. Рібейро стверджує, що «культурні відносини включають, окрім іншого, культурну дипломатію, натхненну державою. Насправді і все частіше культурні відносини включають в себе також комунікації, які соціальні групи, академічні товариства, художники, виробники культури спонтанно встановлюють один з одним, незалежно від кордонів, за допомогою або без допомоги держав, до яких вони належать, а іноді навіть всупереч волі цих держав» [8, 15].

М. Візомірські акцентує на тому, що термін «культурна дипломатія» в сучасній практиці міжнародних відносин європейських країн є тотожним таким термінам, як «міжнародна культурна політика» (Австрія, Нідерланди, Швеція), «зовнішня культурна політика держави» (Франція) та «міжнародні культурні відносини» (Великобританія) [11].

Сучасні вітчизняні дослідники визначають культурну дипломатію як: «вид дипломатії, що містить обмін ідеями, цінностями, традиціями та іншими аспектами культури або ідентичності» [2, 118]; «вид дипломатії, що як засоби досягнення мети (інтенсифікації культурної взаємодії) використовує культурне надбання країни: мистецтво, включаючи живопис, скульптуру, театр, кінематограф, музику; літературу (втілюються такі ініціативи, як створення бібліотек в іноземних державах, переклад на іноземні мови творів національних авторів); освіту (надаються освітні програми іноземним студентам; реалізуються проекти наукового й академічного обміну, мовних програм за кордоном)» [4, 90]; «наукова субстанція та як реальність політики міжкультурного співробітництва, що має національну специфіку і технології здійснення та яку використовують як інструмент міжурядового співробітництва або «м'якого впливу» задля забезпечення національних інтересів на глобальному, регіональному і національному рівнях» [3, 124] та ін. Основне завдання культурної дипломатії полягає в укріпленні міждержавних відносин, підвищенні соціально-культурного співробітництва, популяризації національних інтересів держави, зокрема в забезпеченні її національної безпеки.

Термін «культурна дипломатія» з'явився у 1930-х рр. Його увів у науковий обіг американський дослідник Ф. Баргхорн. Відповідно до його визначення культурну дипломатію трактують як «маніпуляцію культурними матеріалами й кадрами в пропагандистських цілях» [5, 353]. Отже, спочатку термін мав ідеологізований підтекст, що було обґрунтовано тогочасною кон'юнктурою.

З 1950-х рр. світові держави стали більш активно провадити культурну діяльність за кордоном. У цей період міжнародні громадські організації також включали культурну тематику у свої робочі програми. Прикладом є культурні програми, які проводили Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація

Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Організація американських держав (ОАД) та ін. завдяки новій концепції солідарності, співробітництва та дискусій на глобальному рівні в контексті холодної війни, заради встановлення миру в усьому світі та пошуку нових ринків збуту. Як наслідок, у різних просторах по всьому світу поступово активізувався обмін товарів, людей, капіталу, повідомлень, цінностей і культурних програм. Тож із середини ХХ ст. міжнародні актори посилили та / або розпочали діяльність, пов'язану зі сферою культури в межах своєї діяльності на глобальному рівні.

Держава продовжує відігравати фундаментальну роль у процесах міжнародного зближення: забезпечувати і полегшувати потік обмінів, які люди спонтанно встановлюють між собою. При цьому все більше держав намагаються використовувати ці природні канали зв'язку, щоб надати культурний вимір дипломатичним відносинам, які вони підтримують один з одним. Отже, практично всі розвинуті країни користуються величезною перевагою культурного чинника в прагненні поєднати різноманітні аспекти своїх дипломатичних дій: примножують культурні взаємозв'язки і через них поширюють ідеї, продукти та укладають угоди.

Відомий дослідник Е. Харві, аналізуючи проблематику міжнародних культурних відносин другої половини ХХ ст., наголошує на тому, що на той час не було конституцій або укріплення інституційних структур, адекватних роботі культурної політики за кордоном у контексті сценарію холодної війни. Це саме стосується і вимог встановлення правових норм міжнародного права. Тому для того, щоб міжнародні культурні зв'язки розвивалися як сфера, необхідно було заповнити обидві лакуни. Іншими словами, у доповнення до створення / закріплення інститутів і встановлення правових норм міжнародного права з метою легітимізації культурної дипломатії держави повинні були:

- враховувати внутрішній контекст при визначенні заходів, проєктів та пропозицій для здійснення їх на двосторонньому або багатосторонньому рівні;

- пов'язувати дію з орієнтирами зовнішньої політики своєї країни та власними національними правовими системами [7, 76].

Варто зауважити, що для більшості розвинутих країн акцент на культурній дипломатії не є даниною часу або певним

нововведенням. Навпаки, їх можна вважати піонерами культурної дипломатії в сучасному розумінні цього поняття і країнами, які успішно втілюють у життя її основні напрями. У міжнародних культурних відносинах з 1990-х рр. і донині дослідники вирізняють три напрями:

- 1) культурна дипломатія держав;
- 2) культурне співробітництво, яке здійснюють міжнародні організації;
- 3) розвиток норм для міжнародного культурного законодавства на багатоаспектному рівні, що поступово стало відповідати вимогам, викладеним у попередньому пункті.

Перший напрям відповідає культурній дипломатії США. Заснування наприкінці XIX ст. Міжнародного союзу з охорони художніх та літературних творів завдяки Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів від 09.09.1886, яка в 1974 р. перетворилася на спеціалізовану установу ООН – Всесвітню організацію інтелектуальної власності, безумовно, надихнуло країни на виступи в галузі культур на міжнародному рівні. Проте саме Франції належить виконання новаторської роботи щодо включення культурної альтернативи у всесвіт своєї зовнішньої політики. З початку XX ст. інші країни поступово наслідували приклад Франції: Великобританія та Італія в міжвоєнний період, Канада і США переважно після Другої світової війни, Федеративна Республіка Німеччина та Японія – 1960-х рр. та ін. [8, 68]. Важливо наголосити, що раніше дифузія культурної продукції багатьох країн здійснювалася відповідно до політичних, економічних та торгових інтересів народів в інших регіонах світу, навіть без стратегічного планування культурної дипломатії.

Другий напрям у міжнародних культурних відносинах відповідає зародженню міждержавних організацій, які покликані слугувати співробітництву та багатосторонній культурній діяльності. Саме вони стали розробляти культурну політику на міжнародній арені.

Третій напрям стосується розробки широкої сукупності норм міжнародного культурного законодавства на багатосторонньому рівні, загалом схвалених на світових форумах. Ці сфери спеціалізуються на регулюванні конституцій та керівництві функціонування міждержавних організацій, які діють у галузі культури.

На думку дослідника Т. Сов, історичною віхою в появі культурної дипломатії є холодна

війна, яка змусила Сполучені Штати Америки осмислити важливість «психологічної боротьби і того місця, яке вона посідає у свідомості людей» [10, 15]. Для Японії це боротьба з 1972 р. за створення фонду країни, для збалансування іміджу після Другої світової війни; для України життєво важливим стало її самовизначення відносно колишнього Радянського Союзу, для канадців пріоритетним стає захист культур меншин та франкомовних країн у переважно англомовному просторі; для Ізраїлю – питання про реституції культурних цінностей.

Іншими словами, починаючи з другої половини XX ст. і донині суттєво зросло занепокоєння з приводу поширення культурних елементів з боку політичної діяльності держав у міжнародному середовищі, а питання ідентичності, політичних проєктів та зовнішнього представлення країн через культуру, безумовно, стали актуальними для культурної дипломатії. Сучасні дослідники наголошують на тому, що ЮНЕСКО «апостеріорі стала парадигмою того, що розуміють під багатоаспектним поняттям культурної дипломатії» [6, 48], завдяки включенню робочих параметрів, що в багатьох випадках приймають держави.

На сучасному етапі відповідно до загальноприйнятої практики підтримка позитивного іміджу своєї країни є обов'язковою для всіх дипломатів. При цьому в структурах міністерств іноземних справ розвинутих країн зазвичай створюють спеціальні органи, які відповідають за культурну дипломатію. У контексті специфіки сучасного періоду розвитку світового суспільства та міжнародних відносин можемо визначити культурну дипломатію як специфічний напрям зовнішньої політики, що здійснюють держави у взаємодії з державними та /або приватними суб'єктами з метою поширення культури цієї країни за кордоном, а також розробки міжнародної культурної політики задля культурного обміну та співробітництва між різними міжнародними суб'єктами – державами, міжнародними організаціями й окремими особами.

Акцентуємо на взаємозумовленості сфер, які становлять основу культурної дипломатії, тобто культури та міжнародних відносин: перше залежить від другого і сприяє його розвитку та навпаки. Більше того, оскільки культури розвиваються засобами змішування, діалогу, обміну, а також напруженості та конфліктів, у цьому сенсі міжнародні відносини є місцем взаємодії і трансформації

культур.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній досліджено дефініцію поняття «культурна дипломатія» в історичній ретроспективі й на сучасному етапі; проаналізовано розвиток і трансформацію поняття в контексті специфіки еволюціонування світової спільноти; запропоновано власне визначення поняття «культурна дипломатія».

Висновки. Культурна дипломатія безпосередньо пов'язана з використанням культури як об'єкта й засобу досягнення основоположних цілей зовнішньої політики держави, створення сприятливого образу країни, популяризації культури та мови. На сучасному етапі, в умовах глобалізаційних процесів взаємозалежного світу, у якому поширення інформаційно-комунікаційних технологій сприяє спілкуванню людей з різних країн, культурна дипломатія є важливим аспектом для забезпечення у світі миру та стабільності.

У контексті специфіки сучасного стану й тенденцій розвитку міжнародних відносин культурна дипломатія постає як напрям зовнішньої політики, який здійснюють країни у взаємодії з державними та / або приватними суб'єктами з метою поширення культури цієї країни за кордоном, а також розробки міжнародної культурної політики задля культурного обміну та співробітництва між різними міжнародними суб'єктами – державами, міжнародними організаціями й окремими особами.

Література

1. Луцишин Г., Гончарук А. Особливості розвитку культурної дипломатії в сучасних умовах. *Humanitarian vision*. 2017. Vol. 3. Num. 1. С. 25–30.
2. Мусієнко І. В. Культурна дипломатія України в контексті проблем євроінтеграції та міжнародних економічних стосунків. *Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи*: матер. Міжнар. наук. конф. Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2015. С. 118–121.
3. Сербіна Н. Ф., Кучмії О. П. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 100 (ч. I). 2011. С. 122–131.
4. Стасевська О. А., Маланчук І. І. Культурна дипломатія: симбіоз культурного та правового потенціалу. *Право та інновації*. 2021. № 1 (33). С. 89–95.
5. Barghoorn F. C. The Soviet Cultural

Offensive. The role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Princeton, 1960. 353 p.

6. Do Vale Novais B. Caminhos trilhados, horizontes possíveis: um olhar sobre a diplomacia cultural do estado brasileiro no período de 2003 a 2010. Salvador: Universidade federal da bahia instituto de humanidades, 2013. 247 p. URL: https://repositorio.ufba.br/bitstream/ri/14952/3/NOVAIS_Bruno_do_Vale_Caminhos_trilhados_horizontes_posiveis_Dissertacao_de_Mestrado_UFBA.pdf (дата звернення: 08.09.2022).
7. Harvey E. Relaciones culturales internacionales en iberoamérica y el mundo. Madrid: Tecnos, 1991. 313 p.
8. Ribeiro D. Diplomacia Cultural: seu papel na política externa brasileira. Brasília: Funag, 2011. 128 p.
9. Rubim A., Barbalho A. (orgs.). Políticas Culturais no Brasil: trajetória e contemporaneidade. *Políticas Culturais no Brasil*. Salvador: Edufba, 2007. Pp. 11–36.
10. Sow T. M. The Soft Power & Diplomatie Culturelle: culture totale vs culture globale. Tobelem, Jean-Michel. Collection Gestion de la culture et du secteur non lucratif. Paris: Editions de l'Harmattan, 2008. 41 p.
11. Wyszomirski M. J., Dewey P. International Issues in Cultural Policy and Administration: A Conceptual Frame work for Higher Education. 3rd International Conference on Cultural Policy Research. 2004. URL: http://neumann.hec.ca/iccpr/PDF_Texts/Dewey_Wyszomirski.pdf (дата звернення: 06.09.2022).

References

1. Lutyshyn, G., Honcharuk, A. (2017). Peculiarities of the development of cultural diplomacy in modern conditions. *Humanitarian vision*, 3, 1, 25–30 [in Ukraine].
2. Musienko, I. V. (2015). Cultural diplomacy of Ukraine in the context of problems of European integration and international economic relations. *Development of social sciences: European practices and national perspectives: Mater. international of science Conf. Lviv: NGO "Lviv Foundation of Social Sciences"*, 118–121 [in Ukraine].
3. Serbina, N. F., Kuchmiy, O. P. (2011). Cultural diplomacy as a tool of foreign policy of a modern European state. *Actual problems of international relations*, 100 (I), 122–131 [in Ukraine].
4. Stasevska, O. A., Malanchuk, I. I. (2021). Cultural diplomacy: symbiosis of cultural and legal potential. *Law and innovation*, 1 (33), 89–95 [in Ukraine].
5. Barghoorn, F. C. (1960). *The Soviet Cultural Offensive. The role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy*. Princeton [in English].
6. Do Vale Novais, B. (2013). *Caminhos trilhados, horizontes possíveis: um olhar sobre a diplomacia cultural do estado brasileiro no período de 2003 a 2010*. Salvador: Universidade federal da bahia instituto de humanidades. Retrieved from: https://repositorio.ufba.br/bitstream/ri/14952/3/NOVAIS_Bruno_do_Vale_Caminhos_trilhados_horizontes_posiveis_Dissertacao_de_Mestrado_UFBA.pdf [in Portuguese].

7. Harvey, E. (1991). Relaciones culturales internacionales en iberoamérica y el mundo. Madrid: Tecnos [in Spanish].

8. Ribeiro, D. (2011). Diplomacia Cultural: seu papel na política externa brasileira. Brasília: Funag [in Portuguese].

9. Rubim, A., Barbalho, A. (orgs.). (2007). Políticas Culturais no Brasil: trajetória e contemporaneidade. Políticas Culturais no Brasil. Salvador: Edufba, 11–36 [in Portuguese].

10. Sow, T. M. (2008). The Soft Power & Diplomatie Culturelle: culture totale vs culture globale. Tobelem, Jean-Michel. Collection Gestion de la culture et du secteur non lucratif. Paris: Editions de l'Harmattan [in English].

11. Wyszomirski, M. J., Dewey, P. (2004). International Issues in Cultural Policy and Administration: A Conceptual Frame work for Higher Education. 3rd International Conference on Cultural Policy Research. Retrieved from: http://neumann.hec.ca/iccpr/PDF_Texts/Dewey_Wyszomirski.pdf [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.10.2022

Отримано після доопрацювання 08.11.2022

Прийнято до друку 16.11.2022